नेपाल राष्ट्र बैंक

केन्द्रीय कार्यालय

देशको वर्तमान आर्थिक स्थिति

(आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को वार्षिक तथ्याङ्कमा आधारित)

वास्तविक क्षेत्र

कुल गार्हस्थ्य उत्पादन

१. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा केन्द्रीय तथ्याङ्क विभागको प्रारम्भिक अनुमान अनुसार देशको यथार्थ कुल गार्हस्थ्य उत्पादन वृद्धिदर आधारभूत मूल्यमा अघिल्लो आर्थिक वर्षको ५.१ प्रतिशतको तुलनामा ३.० प्रतिशत रहेको अनुमान छ । त्यसैगरी उत्पादकको मूल्यमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादन वृद्धिदर अघिल्लो वर्षको ५.४ प्रतिशतको तुलनामा समीक्षा वर्षमा ३.४ प्रतिशत रहेको अनुमान छ । समीक्षा वर्षमा मनसुन ढिला शुरु हुनुका साथै २०७२ वैशाख १२ गते आएको विनाशकारी भूकम्प र तत्पश्चात् आएका परकम्पहरुको कारण अर्थतन्त्रका समग्र क्षेत्रहरुमा नकारात्मक असर परेकोले आर्थिक वृद्धिदर न्यून रहन गएको हो ।

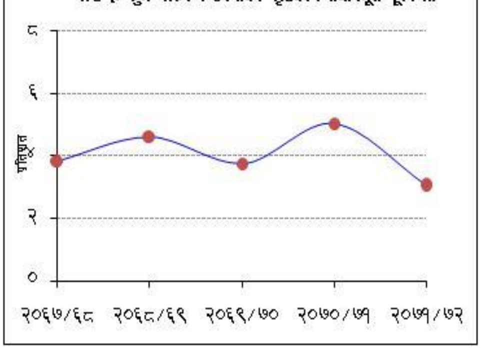

चार्ट १: कुल गार्हस्थ्य उत्पादन वृद्धिदर (आधारभूत मूल्यमा)

२. राष्ट्रिय योजना आयोगबाट प्रकाशित विपद्पछिको आवश्यकता आँकलन प्रतिवेदन अनुसार भूकम्पले अर्थतन्त्रमा करिब रु. ७०६ अर्बको क्षति पारेको छ । उक्त क्षतिमध्ये सामाजिक क्षेत्रमा ५७.८ प्रतिशत, उत्पादनमूलक क्षेत्रमा २५.२ प्रतिशत, पूर्वाधार क्षेत्रमा ९.५ प्रतिशत र बाँकी ७.५ प्रतिशत अन्य क्षेत्रमा रहेको छ । यो नोक्सानी आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको एक तिहाई हुन आउँछ । यो क्षतिले कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा रु. ३६ अर्बको नोक्सानी पर्न गई समग्र आर्थिक वृद्धिदर करिब १.६ प्रतिशत बिन्दुले संकुचन भएको छ (बक्स २) ।

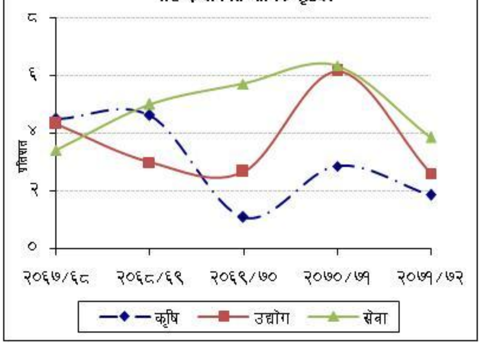

चार्ट २: क्षेत्रगत आर्थिक वृद्धिदर

३. समीक्षा वर्षमा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनको करिब ३३ प्रतिशत अंश रहेको कृषि क्षेत्रको वृद्धिदर १.९ प्रतिशत र गैर-कृषि क्षेत्रको वृद्धिदर ३.६ प्रतिशत रहेको अनुमान छ । अघिल्लो वर्ष कृषि क्षेत्र २.९ प्रतिशत तथा गैर-कृषि क्षेत्र ६.३ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो ।

बक्स १ : कुल खर्चयोग्य आय (प्रचलित मूल्यमा)

विवरण	रु. करोडमा			प्रतिशत परिवर्तन	
	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७०/७१	२०७१/७२
कुल ग्रार्हस्थ्य उत्पादन (उत्पादकककको मूल्यमा)	१६९५०१	१९४१६२	२१२४६५	१४.६	९.४
खुद साधन आय *	१३०८	३२७५	३४२४	१५०.४	४.६
खुद चालु ट्रान्सफर *	४९७७०	६३१५०	७०९९६	२६.९	१२.४
कुल खर्चयोग्य आय	२२०५७९	२६०५८८	२८६८८५	१८.१	१०.१

* वार्षिक शोधनान्तर स्थिति २०१४/१५ बाट लिइएको ।

स्रोत : केन्द्रीय तथ्याङ्क विभाग

४. समीक्षा वर्षमा मनसुन ढिला शुरु भएकोले प्रमुख कृषि बाली धान तथा मकैको उत्पादनमा ह्रास आउनुका साथै भूकम्पका कारण पशुपंक्षी तथा केही कृषि बालीमा समेत क्षति पुगेकोले समग्र कृषि क्षेत्रको उत्पादन वृद्धिदर न्यून हुन गएको हो । भूकम्पले कृषि बाली, माछा उत्पादन, मौरीपालन, पशु तथा कुखुरापालन र सिंचाई समेतको सम्पत्ति तथा उत्पादनमा गरी जम्मा रु. २८.४ अर्बको असर परेको अनुमान रहेको छ । यसले समीक्षा वर्षको कृषि क्षेत्रको वृद्धिदरमा ०.४ प्रतिशत विन्दुले ह्रास ल्याएको छ ।

बक्स २ : २०७२ बैशाखमा आएको भूकम्पको क्षति तथा आर्थिक वृद्धिमा परेको असर

१. मानवीय तथा भौतिक क्षति : भूकम्पको कारण करिब ९ हजारको मृत्यु र २२ हजार घाइते सहित करिब ८० लाख जनसंख्या प्रभावित भएको स्थिति छ । यस क्रममा करिब ५ लाख घर पूर्ण रुपमा क्षतिगस्त भएका छन् भने २.६ लाख घरमा आशिंक क्षति पुगेको छ । त्यसैगरी २० प्रतिशत सडक सञ्जाल, २३ प्रतिशत विद्यालय र २५ प्रतिशत विद्युत उत्पादन प्रभावित भएको छ ।

२. आर्थिक वृद्धिमा असर : आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा भूकम्प पूर्व आधारभूत मूल्यमा आर्थिक वृद्धि ४.६ प्रतिशत रहने अनुमान रहेकोमा भूकम्प पश्चात्को आर्थिक वृद्धि ३.० प्रतिशतमा झरेको अनुमान छ ।

क्षेत्र	भूकम्प पूर्वको अनुमान	भूकम्प पश्चातको अनुमान
कृषि क्षेत्र	२.३	१.९
गैर-कृषि क्षेत्र	५.७	३.६
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (आधारभूत मूल्य)	४.६	३.०
कुल गार्हस्थ्य उत्पादन (उत्पादकको मूल्य)	५.०	३.४

३. गरिबीमा असर : आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा कम्तिमा २.५ प्रतिशतदेखि ३.० प्रतिशत गरिबी बढी करिब ७ लाख जनसंख्या गरिबीको रेखामुनी धकेलिने अनुमान छ ।

स्रोत: विपद्पछिको आवश्यकता आँकलन प्रतिवेदन, राष्ट्रिय योजना आयोग, २०७२ ।

५. समीक्षा वर्षमा उद्योग क्षेत्रको वृद्धिदर २.६ प्रतिशत रहेको अनुमान गरिएको छ । अघिल्लो वर्ष यस क्षेत्रको वृद्धिदर ६.२ प्रतिशत रहेको थियो । भूकम्पबाट उद्योगहरुमा भएको भौतिक क्षति, कामदारको अभाव/अस्थायी विस्थापन, उत्पादित वस्तुको मागमा आएको ह्रास लगायतका कारण यस क्षेत्रको वृद्धिदर कम भएको अनुमान छ । भूकम्पले एकातिर उद्योगहरुको स्थिर सम्पत्ति र उत्पादनमा गरी करिब रु. १९ अर्बको असर र अर्कोतर्फ २० प्रतिशत रणनीतिक महत्वका सडक सञ्जाल एवम् २५ प्रतिशत विद्युत उत्पादनमा परेको असरले समेत औद्योगिक क्षेत्रमा शिथिलता आएको हो । यसमध्ये चीनसँगको नाका जोड्ने अरनिको राजमार्गमा रहेको अवरोध अझै पूर्णरुपमा हट्न सकेको छैन भने वैकल्पिक मार्गको रुपमा रहेको पासाङ्ग ल्हामु राजमार्गमा पनि अवरोध कायमै रहेको स्थिति छ । विद्युततर्फ माथिल्लो तामाकोशी विद्युत परियोजनाको निर्माण कार्य अझै सुचारु हुन सकेको छैन ।

बक्स ३ : विपद्बाट उत्पन्न असरहरुको सारांश

	विपत्तिका असरहरु (रु. करोडमा)		
	क्षति	**ध्वस्त**	**जम्मा**
सामाजिक क्षेत्र	**३५५०२.८**	**५३५९.७**	**४०८६२.५**
आवास र मानव वस्ती	३०३६३.२	४६९०.८	३५०५४.०
स्वास्थ्य	६४२.२	११२.२	७५४.४
शिक्षा	२८०६.४	३२५.४	३१३१.८
साँस्कृतिक सम्पदा	१६९१.०	२३१.३	१९२२.३
उत्पादनमूलक क्षेत्र	**५८०७.४**	**१२००४.६**	**१७८१२.१**
कृषि	१६४०.५	११९६.२	२८३६.६
सिँचाई	३८.३	०	३८.३
वाणिज्य	९०१.५	७९३.८	१६९५.३
उद्योग	८३९.४	१०८७.७	१९२७.१
पर्यटन	१८८६.३	६२३७.९	८१२४.२
अर्थ/वित्त	५०१.५	२६८९.०	३१९०.५
पूर्वाधार क्षेत्र	**५२४६.०**	**१४३२.३**	**६६७८.३**
विद्युत	१७८०.७	३४३.५	२१२४.२
सञ्चार	३६१.०	५०८.५	८६९.५
सामुदायिक पूर्वाधार	३३४.९	०	३३४.९
यातायात	१७१८.८	४९३.०	२२११.८
खानेपानी तथा सरसफाई	१०५०.६	८७.३	११३७.९
अन्तरसम्बन्धित क्षेत्र	**५१८७.२**	**१०६.१**	**५२९३.३**
सुशासन	१८७५.७	०	१८७५.७
विपदीय जोखिम निदान	१५.५	०	१५.५
वातावरण र वनजंगल	३२९६.०	१०६.१	३४०२.१
जम्मा	**५१७४३.४**	**१८९०२.७**	**७०६४६.२**

स्रोत: विपद्पछिको आवश्यकता आँकलन प्रतिवेदन, राष्ट्रिय योजना आयोग, २०७२ ।

६. समीक्षा वर्षमा सेवा क्षेत्रको वृद्धिदर ३.९ प्रतिशत रहने अनुमान छ । गत वर्ष यस क्षेत्रको वृद्धिदर ६.३ प्रतिशत रहेको थियो । औद्योगिक श्रम सम्बन्ध, शान्ति-सुरक्षा तथा अन्य संरचनागत अवरोधमा केही सुधार आएतापनि २०७२ बैशाख १२ गते आएको विनाशकारी भूकम्प र तत्पश्चात् आएका परकम्पहरुको कारण होटल तथा रेष्टुरेन्ट; घर-जग्गा, भाडा तथा व्यापारिक गतिविधि; थोक तथा खुद्रा व्यापार लगायतका क्षेत्रमा ठूलो क्षति पुगेकोले सेवा क्षेत्रको वृद्धिदरमा संकुचन आएको हो ।

७. त्यसैगरी राष्ट्रिय योजना आयोगबाट प्रकाशित विपद्पछिको आवश्यकता आँकलन प्रतिवेदन अनुसार भूकम्पको क्षतिको कारण आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा कम्तिमा २.५ प्रतिशत देखि ३.० प्रतिशत गरिबी बढी करिब ७ लाख जनसंख्या गरिबीको रेखामुनी धकेलिने अनुमान छ । यसरी थपिएको गरिबीमध्ये ५० देखि ६० प्रतिशत मध्य-पहाड र हिमाली क्षेत्रमा रहने अनुमान गरिएको छ । यसका अतिरिक्त भूकम्पले खानेपानी तथा सरसफाईको सुविधामा अस्तव्यस्तता, विद्यालय

एवम् स्वास्थ्य सेवामा छिन्नभिन्नता र खाद्य असुरक्षा बढाउने सम्भावनाको कारणले पनि गरीबीमा ठूलो प्रभाव पार्ने अनुमान गरिएको छ ।

८. नेपाल सरकारले २०७२ असार १० मा काठमाडौंमा नेपालको पुनर्निर्माणका लागि अन्तर्राष्ट्रिय सम्मेलन आयोजना गर्‍यो । उक्त सम्मेलनमा भारत, चीन, जापान, अमेरिका, बेलायत सहित नेपाललाई सहयोग गर्ने प्रमुख देशहरु एवम् एशियाली विकास बैंक, विश्व बैंक लगायतका बहुपक्षीय तथा द्विपक्षीय निकायहरुको सहभागिता रहेको थियो । सम्मेलनमा नेपालका तर्फबाट भूकम्पमा रु. ७०६ अर्ब बराबरको क्षति भएको विवरण प्रस्तुत भएकोमा दातृ निकायहरुको तर्फबाट पुनर्निर्माणको लागि कुल रु. ४४० अर्ब रकम सहयोग गर्ने प्रतिबद्धता प्रकट भएको छ जसमध्ये रु. २२० अर्ब अनुदान र बाँकी रु. २२० अर्ब ऋण सहयोग रहेको छ (बक्स ३) ।

वैदेशिक रोजगार

९. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा नेपाल सरकार, श्रम तथा रोजगार प्रवर्द्धन विभागले वैदेशिक रोजगारीको लागि ५ लाख १३ हजार व्यक्तिलाई अन्तिम स्वीकृति प्रदान गरेको छ (बक्स ४) । सो संख्या गत वर्षको भन्दा २.८ प्रतिशतले कम रहेको छ । बैशाख १२ गतेको विनाशकारी भूकम्पको कारण रोजगारीमा जान तयार भएका व्यक्तिहरु समेत वाह्य रोजगारीमा जान नसकेको तथा सरकारबाट निःशुल्क भिसा एवम् निःशुल्क हवाई टिकटको व्यवस्था लागू गरेपछि व्यवसायीहरुबाट गरिएको हड्ताल समेतका कारणबाट वैदेशिक रोजगारीमा जाने कार्य प्रभावित भएकोले पछिल्ला महिनाहरुमा यस्तो संख्यामा केही न्यूनता आएको हो ।

बक्स ४ : वैदेशिक रोजगारका लागि अन्तिम श्रम स्वीकृति लिने कामदारहरुको संख्या

गन्तव्य मुलुक	श्रम स्वीकृति लिनेको कुल संख्या			प्रतिशत परिवर्तन		अंश
	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७०/७१	२०७१/७२	२०७१/७२
मलेशिया	१५६७७०	२१४२७०	२०२८२८	३६.७	-५.३	३९.५
कतार	९०९३५	१२५१७०	१२४३६८	३७.६	-०.६	२४.२
साउदी अरब	८६२७६	८६६५३	९८२४६	०.४	१३.४	१९.२
यूएई	५२२९५	५४६२५	५३६९९	४.५	-१.७	१०.५
कुवेत	१४४०१	१९८६१	९६६८	३७.९	-५१.३	१.९
दक्षिण कोरिया	४२९९	५८११	५१५८	३५.२	-११.२	१.०
अन्य	४८५६७	२१४२४	१८९२०	-५५.९	-११.७	३.६
कुल	**४५३५४३**	**५२७८१४**	**५१२८८७**	**१६.४**	**-२.८**	**१००.०**

स्रोत: नेपाल सरकार, वैदेशिक रोजगार विभाग ।

१०. वैदेशिक रोजगारीमा जाने नेपालीहरुको प्रमुख गन्तव्य मुलुकहरुमा मलेशिया, कतार, साउदी अरब, यूएई, कुवेत तथा दक्षिण कोरिया रहेका छन् । समीक्षा वर्षमा कुल श्रमिकहरुमध्ये ३९.५ प्रतिशतले मलेशिया, २४.२ प्रतिशतले कतार, १९.२ प्रतिशतले साउदी अरब, १०.५ प्रतिशतले यूएई, १.९ प्रतिशतले कुवेत र १.० प्रतिशतले दक्षिण कोरियाको लागि श्रम विभागबाट अन्तिम श्रम स्वीकृति लिएका छन् (बक्स ४) । समीक्षा वर्षमा साउदी अरब वाहेक अन्य सम्पूर्ण मुलुकहरुमा रोजगारीको लागि श्रम स्वीकृति लिने संख्यामा अघिल्लो वर्षको तुलनामा ह्रास आएको छ ।

मुद्रास्फीति र तलब तथा ज्यालादर

उपभोक्ता मुद्रास्फीति

११. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा वार्षिक औसत उपभोक्ता मुद्रास्फीति ७.२ प्रतिशत रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा यस्तो मुद्रास्फीति ९.१ प्रतिशत रहेको थियो । मुद्रास्फीतिका कारकहरुमध्ये समीक्षा वर्षमा पेट्रोलियम पदार्थको मूल्यमा कमी आएको, तरलता व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाई मौद्रिक योगाङ्कहरुलाई वाञ्छित सीमाभित्र कायम राखिएको तथा छिमेकी व्यापार साझेदार मुलुकहरुमा समेत मूल्य वृद्धिमा कमी आएको कारण आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा मौद्रिक नीतिमा पूर्वानुमान गरिएको सीमाभित्रै (८.० प्रतिशत) मूल्य वृद्धिदर रहन सकेको हो ।

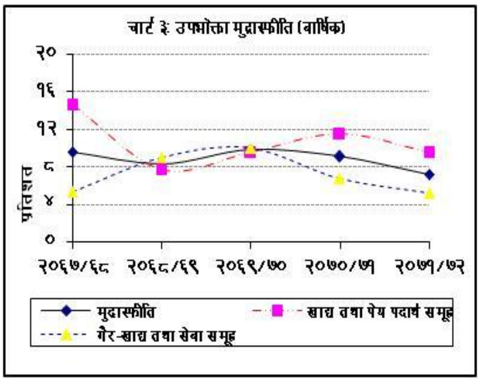

१२. समीक्षा वर्षमा खाद्य तथा पेय पदार्थ समूहको मूल्य सूचकाङ्क र गैर-खाद्य तथा सेवा समूहको मूल्य सूचकाङ्क क्रमशः ९.६ प्रतिशत र ५.२ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । अघिल्लो वर्षमा यी समूहहरुको मूल्य सूचकाङ्कको औसत वृद्धिदर क्रमशः ११.६ प्रतिशत र ६.८ प्रतिशत रहेको थियो ।

१३. समीक्षा वर्षमा खाद्य तथा पेय पदार्थ समूहमा पर्ने वस्तुहरुमध्ये सुर्तीजन्य पदार्थ उप-समूहको वार्षिक औसत मूल्य वृद्धिदर सबैभन्दा बढी २५.६ प्रतिशत रहेको छ । अघिल्लो वर्षमा यस उप-समूहको मूल्य सूचकाङ्कको वार्षिक औसत वृद्धिदर १८.८ प्रतिशत रहेको थियो । त्यसैगरी समीक्षा वर्षमा मदिराजन्य पदार्थ उप-समूह र दाल तथा गेडागुडी उप-समूहको मूल्य सूचकाङ्कको वार्षिक औसत वृद्धिदर क्रमशः २०.१ प्रतिशत र १७.६ प्रतिशत रहेको छ । अघिल्लो वर्षमा यी उप-समूहहरुको वृद्धिदर क्रमशः १६.९ प्रतिशत र ४.९ प्रतिशत रहेको थियो । समीक्षा वर्षमा फलफूल उप-समूह र दुग्ध पदार्थ तथा अण्डा उप-समूहको वार्षिक औसत मूल्य वृद्धिदर क्रमशः १३.७ प्रतिशत र १२.८ प्रतिशत रहेको छ । अघिल्लो वर्षमा ती उप-समूहहरुको वार्षिक औसत वृद्धिदर क्रमशः १३.७ प्रतिशत र ७.२ प्रतिशत रहेको थियो ।

१४. समीक्षा वर्षमा गैर-खाद्य तथा सेवा समूहका वस्तुहरुमध्ये लत्ता कपडा तथा जुत्ता-चप्पल उप-समूहको वार्षिक औसत मूल्य सूचकाङ्क सबैभन्दा बढी ९.९ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षमा उक्त उप-समूहको वृद्धिदर ११.१ प्रतिशत रहेको थियो । त्यस्तै समीक्षा वर्षमा फर्निसिङ्ग तथा घरायसी उपकरण उप-समूह र विविध वस्तु तथा सेवा उप-समूहको मूल्य सूचकाङ्कमा क्रमशः ८.२ प्रतिशत र ८.० प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । अघिल्लो वर्ष यस्तो वृद्धिदर क्रमशः ९.२ प्रतिशत र ७.३ प्रतिशत रहेको थियो । त्यसैगरी समीक्षा वर्षमा मनोरञ्जन तथा संस्कृति उप-समूह र शिक्षा उप-समूहको वार्षिक औसत मूल्य सूचकाङ्कमा क्रमशः ६.२ प्रतिशत र ५.६ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । अघिल्लो वर्ष यस्तो वृद्धिदर क्रमशः ६.७ प्रतिशत र ७.६ प्रतिशत रहेको थियो ।

१५. समीक्षा वर्षमा क्षेत्रगत वार्षिक औसत मूल्य सूचकाङ्क पहाडमा ७.३ प्रतिशत, काठमाडौं उपत्यकामा ७.२ प्रतिशत र तराईमा ७.१ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । अघिल्लो वर्ष यस्तो वृद्धिदर पहाडमा ८.१ प्रतिशत, काठमाडौं उपत्यकामा ९.१ प्रतिशत र तराईमा ९.६ प्रतिशत रहेको थियो ।

थोक मुद्रास्फीति

१६. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा वार्षिक औसत थोक मूल्य सूचकाङ्क ६.१ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । अघिल्लो वर्ष यस्तो वृद्धिदर ८.३ प्रतिशत रहेको थियो । थोक मूल्य अन्तर्गत कृषिजन्य वस्तुहरुको वार्षिक औसत मूल्य सूचकाङ्क ८.८ प्रतिशत, स्वदेशमा उत्पादित वस्तुहरुको वार्षिक औसत मूल्य सूचकाङ्क ५.६ प्रतिशत र आयातीत वस्तुहरुको वार्षिक औसत मूल्य सूचकाङ्क ०.७ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । अघिल्लो वर्ष यी सूचकाङ्कहरुको वृद्धिदर क्रमशः ११.३ प्रतिशत, ६.० प्रतिशत र ४.२ प्रतिशत रहेको थियो ।

चार्ट ४: थोक मुद्रास्फीति (वार्षिक)

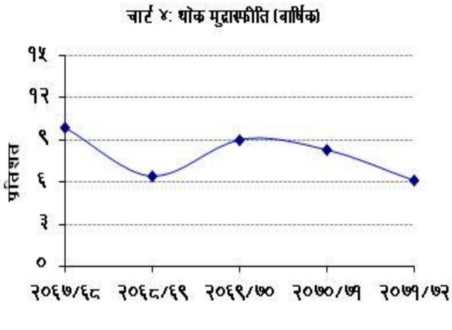

राष्ट्रिय तलब तथा ज्यालादर सूचकाङ्क

१७. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा वार्षिक औसत राष्ट्रिय तलब तथा ज्यालादर सूचकाङ्क ८.४ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । अघिल्लो वर्ष यस्तो वृद्धिदर १३.७ प्रतिशत रहेको थियो । समीक्षा वर्षमा तलब सूचकाङ्क र ज्यालादर सूचकाङ्क दुबैको वार्षिक औसत वृद्धिदर ८.४ प्रतिशत रहेको छ । अघिल्लो वर्ष तलब तथा ज्यालादर सूचकाङ्कमध्ये तलब सूचकाङ्कको वृद्धिदर २५.४ प्रतिशत रहेको थियो भने ज्यालादर सूचकाङ्कको वृद्धिदर ११.१ प्रतिशत रहेको थियो । ज्यालादर सूचकाङ्क अन्तर्गत समीक्षा वर्षमा निर्माण मजदूरको ज्यालादर सूचकाङ्कको वार्षिक औसत वृद्धिदर १२.९ प्रतिशत, औद्योगिक मजदूरको ८.३ प्रतिशत र कृषि मजदूरको ७.७ प्रतिशत रहेको छ ।

वाह्य क्षेत्र

वैदेशिक व्यापार

१८. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा वैदेशिक व्यापारतर्फ वस्तु निर्यातमा कमी आएको तर वस्तु आयातमा वृद्धि भएको कारण व्यापार घाटा केही बढ्न गएको छ । समीक्षा वर्षको अन्त्यतिर मुलुकमा आएको विनाशकारी भूकम्पको कारण आयातमा केही संकुचन आएकोले व्यापार घाटा कम दरले विस्तार भएको छ ।

चार्ट ५: वैदेशिक व्यापार (वार्षिक)

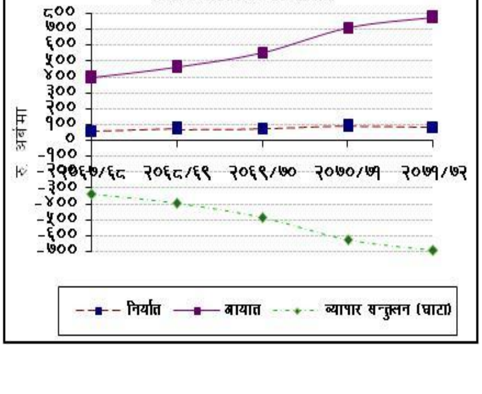

१९. समीक्षा वर्षमा कुल वस्तु निर्यात ७.३ प्रतिशतले घट्न गई रु. ८५ अर्ब ३२ करोडमा सीमित भएको छ । अघिल्लो वर्ष यस्तो निर्यात १९.६ प्रतिशतले बढी रु. ९१ अर्ब ९९ करोड रहेको थियो । समीक्षा वर्षमा भारत, चीन र अन्य मुलुकतर्फको निर्यात घटेको कारण समग्र निर्यातमा ह्रास आएको हो ।

२०. कुल वस्तु निर्यातमध्ये भारततर्फको निर्यात अघिल्लो वर्ष १६.९ प्रतिशतले बढेकोमा समीक्षा वर्षमा ६.३ प्रतिशतले घटेको छ । जिङ्क शिट, लत्ताकपडा, अलैंची, तामाको तार लगायतका वस्तुहरुको निर्यातमा आएको ह्रासका कारण भारततर्फको निर्यात घट्न गएको हो । त्यस्तै, चीनतर्फको निर्यात अघिल्लो वर्ष ३६.२ प्रतिशतले बढेकोमा समीक्षा वर्षमा २१.५ प्रतिशतले घटेको छ । गहुँको पिठो, हस्तकलाका सामान, अगरवत्ती, पश्मिना लगायतका वस्तुहरुको निर्यातमा आएको ह्रासका कारण समीक्षा वर्षमा चीनतर्फको निर्यात घटेको हो । त्यसैगरी, अन्य मुलुकतर्फको निर्यात अघिल्लो वर्ष २३.९ प्रतिशतले बढेकोमा समीक्षा वर्षमा ७.८ प्रतिशतले घटेको छ । विशेषतः दाल, पश्मिना, ऊनी गलैंचा, तयारी पोशाक लगायतका वस्तुहरुको निर्यात घटेको कारण समीक्षा वर्षमा अन्य मुलुकतर्फको निर्यात घटेको हो । अमेरिकी डलरमा चीनतर्फको वस्तु निर्यात अघिल्लो वर्षको २२.६ प्रतिशत वृद्धिको विपरीत समीक्षा वर्षमा २२.४ प्रतिशतले ह्रास आई अमेरिकी डलर २ करोड २६ लाख रहेको छ । त्यसैगरी अन्य मुलुकतर्फको वस्तु निर्यात अघिल्लो वर्ष ११.३ प्रतिशतले बढेको विपरीत समीक्षा वर्षमा ९.० प्रतिशतले ह्रास आई अमेरिकी डलर २७ करोड ४१ लाख रहेको छ ।

२१. समीक्षा वर्षमा कुल वस्तु आयात ८.४ प्रतिशतले बढेर रु. ७७४ अर्ब ६८ करोड पुगेको छ । अघिल्लो वर्ष यस्तो आयात २८.३ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ७१४ अर्ब ३७ करोड रहेको थियो । अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा पेट्रोलियम पदार्थको मूल्यमा आएको ह्रास तथा सुन, सुपारी, कोइला, कच्चा भटमासको तेल लगायतका वस्तुहरुको आयात घटेको कारण समीक्षा वर्षमा समग्र आयातको वृद्धिदर कम रहन गएको हो । हवाइजहाजका पार्टपूर्जा, औषधी, सवारी साधन तथा पार्टपूर्जा, पेट्रोलियम पदार्थ लगायतका वस्तुहरुको आयात बढेको कारण जेठ महिनाको तुलनामा असार महिनामा कुल वस्तु आयात ३४.२ प्रतिशतले बढेको छ ।

२२. कुल आयातमध्ये भारतबाट भएको आयात अघिल्लो वर्ष ३०.२ प्रतिशतले बढेको तुलनामा समीक्षा वर्षमा २.९ प्रतिशतले बढेको छ । भारतबाट मुख्यतया यातायातका साधन तथा पार्टपूर्जा, चामल/धान, विद्युतीय सामान, अन्य मेशीनरी तथा पार्टपूर्जा लगायतका वस्तुहरुको आयात बढेको कारण त्यसतर्फबाट भएको आयात बढेको हो । साथै, चीनबाट भएको आयात अघिल्लो वर्ष १७.४ प्रतिशतले बढेको तुलनामा समीक्षा वर्षमा ३६.६ प्रतिशतको उच्च दरले बढेको छ । मुख्यतयाः दुर-सञ्चारका उपकरण तथा पार्टपूर्जा, मेशीनरी तथा पार्ट्स, रासायनिक मल, विद्युतीय सामान लगायतका वस्तुहरुको आयात बढेको कारण चीनबाट भएको आयात बढेको हो । त्यसैगरी अन्य मुलुकबाट भएको आयात अघिल्लो वर्ष २८.२ प्रतिशतले बढेकोमा समीक्षा वर्षमा १२.१ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । विशेषगरी हवाइजहाजका पार्टपूर्जा, चाँदी, औषधी, कच्चा पाल्म तेल लगायतका वस्तुहरुको आयात बढेको कारण समीक्षा वर्षमा अन्य मुलुकबाट भएको आयात बढेको हो । अमेरिकी डलरमा चीनबाट भएको वस्तु आयात अघिल्लो वर्ष ५.२ प्रतिशतले बढेको तुलनामा समीक्षा वर्षमा ३४.९ प्रतिशतको उच्च दरले वृद्धि भई अमेरिकी डलर १ अर्ब १ करोड पुगेको छ । त्यसैगरी अन्य मुलुकबाट भएको वस्तु आयात अघिल्लो वर्ष १५.० प्रतिशतले बढेकोमा समीक्षा वर्षमा १०.५ प्रतिशतले बढ्न गई अमेरिकी डलर १ अर्ब ८४ करोड पुगेको छ ।

२३. समीक्षा वर्षमा कुल वस्तु व्यापार घाटा १०.८ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ६८९ अर्ब ३७ करोड पुगेको छ । अघिल्लो वर्ष यस्तो व्यापार घाटा २९.७ प्रतिशतले बढेको थियो । कुल वस्तु व्यापार घाटामध्ये समीक्षा वर्षमा भारत, चीन र अन्य मुलुकसँगको व्यापार घाटा क्रमशः ४.२ प्रतिशत, ३९.० प्रतिशत र १६.५ प्रतिशतले बढेको छ । अघिल्लो वर्ष ती मुलुकसँगको व्यापार घाटा क्रमशः ३२.४ प्रतिशत, १६.८ प्रतिशत र २९.१ प्रतिशतले बढेको थियो । एफ.ओ.बी. मूल्यमा आधारित कुल वस्तु व्यापार घाटा अघिल्लो वर्ष २९.१ प्रतिशतले बढेको तुलनामा समीक्षा वर्षमा ११.४ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ६६३ अर्ब ५० करोड पुगेको छ ।

२४. निर्यात घटेको र आयातमा केही वृद्धि भएको कारण समीक्षा वर्षमा निर्यात-आयात अनुपात ११.० प्रतिशतमा झरेको छ । अघिल्लो वर्ष यस्तो अनुपात १२.९ प्रतिशत रहेको थियो ।

निर्यात-आयात मूल्य सूचकाङ्क

२५. नेपाल राष्ट्र बैंकले निर्यात-आयात मूल्य सूचकाङ्क तयार पारी सर्वसाधारणको जानकारीको लागि पहिलो पटक यसै प्रकाशनमार्फत् सार्वजनिक गर्न शुरु गरेको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा भन्सार तथ्याङ्कमा आधारित निर्यातको वार्षिक औसत एकाई मूल्य सूचकाङ्क (Unit Value Index) ११.५ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा यस्तो सूचकाङ्क १२.४ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो । प्रमुख निर्यातित वस्तुहरु

मुसुरो दाल, अलैंची, पी. पी. वोभेन फ्याब्रीक, जुटको झोला आदिको मूल्यमा वृद्धि भएको कारण निर्यात मूल्य सूचकाङ्कमा वृद्धि आएको हो ।

२६. समीक्षा वर्षमा भन्सार तथ्याङ्कमा आधारित आयातको वार्षिक औसत एकाई मूल्य सूचकाङ्क अघिल्लो वर्षको ८.६ प्रतिशत वृद्धिको विपरीत १.० प्रतिशतले कमी आएको छ । प्रमुख आयातीत वस्तुहरु डिजेल, एल. पी. ग्याँस, पेट्रोल आदिको मूल्यमा ह्रास आएको कारणले आयात मूल्य सूचकाङ्कमा कमी आएको हो ।

२७. आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा ३.४ प्रतिशतले वृद्धि भएको निर्यात-आयात मूल्य सूचकाङ्क अनुपात (Terms of Trade) समीक्षा वर्षमा १२.६ प्रतिशतले थप सुधार भएको देखिन्छ (बक्स ५) । यो सूचकाङ्कले अन्तर्राष्ट्रिय व्यापार नेपालको पक्षमा रहेको देखाउँछ । तर यो अनुपातमा सुधार आएतापनि नेपालबाट हुने वस्तु निर्यातमा कमी आएकाले यसबाट राष्ट्रिय उत्पादन तथा रोजगारीमा लाभ मिलेको देखिदैन ।

बक्स ५: निर्यात आयात मूल्य सूचकाङ्क
(Export and Import Price Index) स्थिति

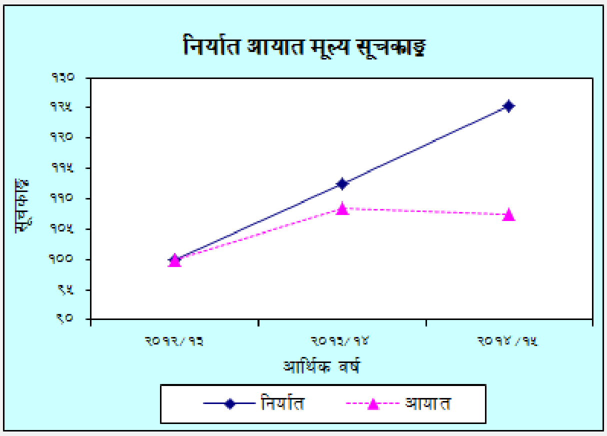

नोट :– भन्सार विभागबाट प्राप्त व्यापार तथ्याङ्कको आधारमा एकाई मूल्य विधि प्रयोग गरी तयार गरिएको निर्यात-आयात मूल्य सूचकाङ्क पहिलो पटक सार्वजनिक गरिएको छ । कुल वैदेशिक व्यापारमा वस्तुहरुको कारोबारको अंशलाई आधार मानेर निर्याततर्फ कुल ७२ वस्तुहरु र आयाततर्फ कुल ११७ वस्तुहरु समावेश गरी सूचकाङ्क तयार गरिएको छ । यी सूचकाङ्कको निर्माणको लागि Laspeyre's Index Formula को प्रयोग गरिएको छ ।

सेवा खाता

२८. समीक्षा वर्षमा सेवा क्षेत्रतर्फको आय १९.४ प्रतिशतले वृद्धि भई १४९ अर्ब २९ करोड पुगेको छ । अघिल्लो वर्ष सेवा आय ३१.४ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो । यस अन्तर्गत भ्रमण शीर्षकको आय १५.२ प्रतिशतले, सरकारी सेवा आय ३३.४ प्रतिशतले र अन्य सेवा आय १६.६ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ ।

२९. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा सेवा खर्च तर्फ ढुवानी/यातायात खर्च १०.५ प्रतिशतले, भ्रमण खर्च २६.१ प्रतिशतले, सरकारी सेवा खर्च २१.५ प्रतिशतले र अन्य सेवा खर्च ९.५ प्रतिशतले बढ्न गई कुल सेवा खर्च १६.८ प्रतिशतले बढ्न गएको छ । अघिल्लो वर्ष यस्तो खर्च १८.९ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो ।

३०. समीक्षा वर्षमा सेवा तर्फको खर्चको तुलनामा आयमा उच्च वृद्धि भएको कारण खुद सेवा खाता रु. २७ अर्ब ६२ करोडले बचतमा रहेको छ । अघिल्लो वर्ष यो खाता रु. २० अर्ब ८८ करोडले बचतमा रहेको थियो ।

ट्रान्सफर तथा विप्रेषण आप्रवाह

३१. खुद ट्रान्सफर आय अघिल्लो वर्ष २६.९ प्रतिशतले बढेकोमा समीक्षा वर्षमा १२.४ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ७०९ अर्ब ९६ करोड रहेको छ । समीक्षा वर्षमा ट्रान्सफर अन्तर्गत रु. ५२ अर्ब ८६ करोड वैदेशिक अनुदान प्राप्त भएको छ । अघिल्लो वर्ष रु. ४८ अर्ब ५२ करोड बराबरको अनुदान प्राप्त भएको थियो ।

३२. ट्रान्सफर अन्तर्गत विप्रेषण आप्रवाह अघिल्लो वर्ष २५.० प्रतिशतले बढेकोमा समीक्षा वर्षमा १३.६ प्रतिशतले बढी रु. ६१७ अर्ब २८ करोड पुगेको छ । अमेरिकी डलरमा विप्रेषण आय अघिल्लो वर्षको १२.३ प्रतिशत वृद्धिको तुलनामा समीक्षा वर्षमा ११.९ प्रतिशतले वृद्धि भई ६ अर्ब १९ करोड डलर पुगेको छ ।

३३. समीक्षा वर्षमा पेन्सन आय २.५ प्रतिशतले वृद्धि भई ४२ अर्ब ३९ करोड पुगेको छ । अघिल्लो वर्ष यस्तो पेन्सन आय रु. ४१ अर्ब ३७ करोड रहेको थियो ।

चालू खाता

३४. समीक्षा वर्षमा चालू खाता रु. १०८ अर्ब ३२ करोडले बचतमा रहेको छ । अघिल्लो वर्ष यो खाता रु. ८९ अर्ब ७२ करोडले बचतमा रहेको थियो । वस्तु आयातको वृद्धिदर कम रहनु र विप्रेषण तथा अनुदान बढ्नु जस्ता कारणहरुले गर्दा चालू खाता बचत बढ्न गएको हो । समीक्षा वर्षमा अमेरिकी डलरमा चालू खाता बचत १ अर्ब ७ करोड डलर रहेको छ । अघिल्लो वर्ष चालू खाता बचत ९० करोड ९२ लाख डलर रहेको थियो ।

समग्र शोधनान्तर स्थिति

३५. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा शोधनान्तर स्थिति हालसम्मकै उच्च अर्थात रु. १४४ अर्ब ८५ करोडले बचतमा रहेको छ । अघिल्लो वर्ष शोधनान्तर स्थिति रु. १२७ अर्ब १३ करोडले बचतमा रहेको थियो । समीक्षा वर्षमा अमेरिकी डलरमा शोधनान्तर बचत १ अर्ब ४३ करोड डलर रहेको छ । अघिल्लो वर्ष शोधनान्तर बचत १ अर्ब २९ करोड डलर रहेको थियो ।

विदेशी विनिमय सञ्चिति

३६. नेपाल राष्ट्र बैंकमा रहेको विदेशी विनिमय सञ्चिति २०७१ असार मसान्तको रु. ५७२ अर्ब ४० करोडको तुलनामा २०७२ असार मसान्तमा २२.८ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ७०२ अर्ब ८८ करोड पुगेको छ ।

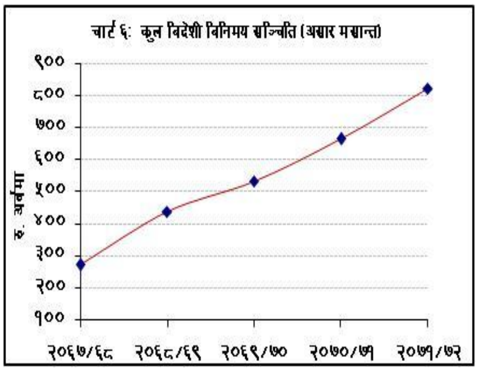

३७. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरु (नेपाल राष्ट्र बैंक बाहेक) सँग रहेको विदेशी विनिमय सञ्चिति ३०.१ प्रतिशतले वृद्धि भई २०७२ असार मसान्तमा रु. १२१ अर्ब पुगेको छ । २०७१ असार मसान्तमा यस्तो सञ्चिति रु. ९३ अर्ब १ करोड रहेको थियो ।

३८. २०७२ असार मसान्तमा कुल विदेशी विनिमय सञ्चिति २०७१ असार मसान्तको रु. ६६५ अर्ब ४१ करोडको तुलनामा २३.८ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ८२३ अर्ब ८७ करोड पुगेको छ । २०७१ असार मसान्तमा यस्तो सञ्चिति २०७० असार मसान्तको तुलनामा २४.८ प्रतिशतले बढेको थियो । अमेरिकी डलरमा भने बैंकिङ्ग क्षेत्रको कुल सञ्चिति समीक्षा अवधिमा १७.४ प्रतिशतले बढी २०७२ असारमा अमेरिकी डलर ८ अर्ब १५ करोड पुगेको छ । अघिल्लो वर्ष यस्तो सञ्चिति २३.६ प्रतिशतले बढेको थियो ।

३९. कुल विदेशी विनिमय सञ्चितिमध्ये समीक्षा वर्षमा भारतीय मुद्रा सञ्चिति २६.७ प्रतिशतले वृद्धि भई भा.रु. १२० अर्ब २८ करोड पुगेको छ । अघिल्लो वर्ष यस्तो सञ्चिति २७.४ प्रतिशतले बढेको थियो । त्यसैगरी समीक्षा वर्षमा परिर्वत्य विदेशी मुद्रा सञ्चिति १६.६ प्रतिशतले वृद्धि भई ६ अर्ब २४ करोड अमेरिकी डलर पुगेको छ । अघिल्लो वर्ष परिवर्त्य विदेशी मुद्रा सञ्चिति २२.९ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो ।

सञ्चिति पर्याप्तता सूचक

४०. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को कुल आयातलाई आधार मान्दा विदेशी विनिमय सञ्चितिको विद्यमान स्तरले १३.० महिनाको वस्तु आयात र ११.२ महिनाको वस्तु तथा सेवा आयात धान्न पर्याप्त रहने देखिन्छ ।

बक्स ६ : सञ्चिति पर्याप्तता अनुपात (प्रतिशतमा)

	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२
विदेशी विनिमय सञ्चिति/ कुल गार्हस्थ उत्पादन	३१.५	३४.३	३८.८
विदेशी विनिमय सञ्चिति/ आयात*	८४.०	८३.१	९३.२
विदेशी विनिमय सञ्चिति/ विस्तृत मुद्रा प्रदाय	४०.५	४२.५	४३.९

* वस्तु तथा सेवा आयात

४१. समीक्षा वर्षमा सञ्चिति पर्याप्तता अनुपातहरु सन्तोषजनक रहेका छन् । समीक्षा वर्षमा विदेशी विनिमय सञ्चितिसँग कुल गार्हस्थ्य उत्पादन, कुल आयात र विस्तृत मुद्राप्रदायको अनुपातहरु क्रमशः ३८.८ प्रतिशत, ९३.२ प्रतिशत र ४३.९ प्रतिशत रहेका छन् (बक्स ६) । अघिल्लो वर्षमा यस्ता अनुपातहरु क्रमशः ३४.३ प्रतिशत, ८३.१ प्रतिशत र ४२.५ प्रतिशत रहेका थिए ।

वैदेशिक सम्पत्ति तथा दायित्व स्थिति

४२. नेपाल राष्ट्र बैंकले पहिलो पटक नेपालको वैदेशिक सम्पत्ति तथा दायित्व स्थिति (International Investment Position, IIP) यसै प्रकाशनमार्फत् सार्वजनिक गरेको छ । २०७२ असार मसान्तमा मुलुकको वैदेशिक सम्पत्ति रु. ८४७ अर्ब ६६ करोड तथा दायित्व रु. ४८७ अर्ब ३२ करोड रहेको छ (बक्स ७) । फलस्वरुप वैदेशिक सम्पत्ति र दायित्वको विवरण (IIP) रु. ३६० अर्ब ३५ करोडले धनात्मक रहेको छ । २०७१ असार मसान्तमा यस्तो रकम रु. २०४ अर्ब ३ करोडले धनात्मक थियो ।

बक्स ७ : वैदेशिक सम्पत्ति र दायित्वको विवरण

मुलुकको बाह्य क्षेत्रको अवस्थालाई देखाउने सूचकहरुमध्ये वैदेशिक सम्पत्ति र दायित्वको विवरण (International Investment Position, IIP) पनि एक हो । IIP ले कुनै निश्चित समय (Point of time)मा देशको वैदेशिक वित्तीय सम्पत्ति र दायित्वको कुल अवस्थालाई देखाउँछ । IIP मा प्रत्यक्ष वैदेशिक लगानी, पोर्टफोलियो लगानी, वित्तीय उपकरणहरु, अन्य लगानी र विदेशी विनिमय सञ्चिति समावेश गरिन्छ । देशको वैदेशिक दायित्वभन्दा वैदेशिक सम्पत्ति (दावी) बढी भएमा खुद IIP धनात्मक र वैदेशिक सम्पत्ति (दावी) भन्दा वैदेशिक दायित्व बढी भएमा खुद IIP ऋणात्मक हुन्छ । IIP ले मुलुक net debtor वा lender के अवस्थामा छ त्यसलाई प्रतिविम्वित गर्दछ । IIP अनुकुल भएमा यसले बाह्य क्षेत्र स्थायित्व कायम गर्न सहज रहेको अवस्थालाई दर्शाउँछ । नेपाल राष्ट्र बैंक, बैंक तथा वित्तीय संस्था, महालेखा नियन्त्रकको कार्यालयका विवरण तथा विभिन्न सर्वेक्षणहरुबाट प्राप्त तथ्याङ्कहरुको आधारमा तयार गरिएको IIP पहिलो पटक सार्वजनिक गरिएको छ ।

क्र.सं.	विवरण	असार मसान्त (रु.करोडमा)		
		२०७०	२०७१	२०७२
क	**सम्पत्ति**	५५९१४.२	६८१३१.५	८४७६६.३
१	**प्रत्यक्ष लगानी**	०.०	०.०	०.०
२	**पोर्टफोलियो लगानी**	०.०	०.०	०.०
३	**अन्य लगानी**	८५३५.१	८७५६.२	१२११६.४
	अन्य इक्विटी	२४९.६	२५०.३	५४७.६
	मुद्रा तथा सञ्चिति	२२०२.६	२९९१.३	४४१६.९
	ऋण	५.३	१२२.९	१०१२.३
	व्यापारिक साख र अग्रिम भुक्तानी	५१४.७	१६२.०	२२३.४
	अन्य खाता प्राप्ति	५५६२.९	५२२९.८	५९१६.१
४	**अन्य अफिसियल रिजर्ब**	४७३७९.१	५९३७५.३	७२६५०.०
ख	**दायित्व**	४८००९.६	४७७२८.३	४८७३१.६
१	**प्रत्यक्ष लगानी**	५२११.३	५७२६.४	६३४२.७
२	**पोर्टफोलियो लगानी**	०.०	०.०	०.०
३	**अन्य लगानी**	४२७९८.३	४२००१.९	४२३८८.९
	अन्य इक्विटी	०.०	०.०	०.०
	मुद्रा तथा निक्षेप	५६११.५	२९३७.१	३९८७.०
	ऋण	३४७६२.५	३५६७८.७	३५१४०.०
	व्यापारिक साख र अग्रिम भुक्तानी	१४४३.५	२३६८.६	२२९१.२
	अन्य खाता दायित्व	२.०	४.२	३.८
	स्पेसल ड्रइङ राइट्स्	९७८.८	१०१३.४	९६६.८
खुद वैदेशिक सम्पत्ति तथा दायित्व		७९०४.६	२०४०३.२	३६०३४.७

अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा कच्चा पेट्रोलियम तथा सुनको मूल्य स्थिति तथा विनिमय दर प्रवृत्ति

४३. अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा कच्चा पेट्रोलियम (Crude Oil Brent) को मूल्य २०७१ असार मसान्तमा प्रति ब्यारल अमेरिकी डलर १०४.७३ रहेकोमा २०७२ असार मसान्तमा ४५.३ प्रतिशतको उच्च दरले ह्रास आई प्रति ब्यारल अमेरिकी डलर ५७.३१ कायम भएको छ । यस अवधिमा जापान, चीन तथा यूरो क्षेत्रमा पेट्रोलियम पदार्थको मागमा कमी आएको तथा तेल उत्पादन गर्ने मुलुकहरुले आफ्नो उत्पादन कोटा नघटाएको र अमेरिकाले तेल उत्पादन बढाएकोले अन्तर्राष्ट्रिय बजारमा कच्चा तेलको मूल्यमा कमी आएको हो । त्यसैगरी, सुनको मूल्य २०७१ असार मसान्तमा प्रति आउन्स अमेरिकी डलर १३१०.०० रहेकोमा २०७२ असार मसान्तमा १२.६ प्रतिशतले ह्रास आई प्रति आउन्स अमेरिकी डलर ११४४.४० कायम रहेको छ ।

४४. २०७१ असार मसान्तको तुलनामा २०७२ असार मसान्तमा नेपाली रुपैयाँ अमेरिकी डलरसँग ५.२ प्रतिशतले अवमूल्यन भएको छ । अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा नेपाली रुपैयाँ अमेरिकी डलरसँग ०.९ प्रतिशतले अवमूल्यन भएको थियो । २०७२ असार मसान्तमा अमेरिकी डलर एकको विनिमय दर रु. १०१.१४ पुगेको छ । २०७१ असार मसान्तमा उक्त विनिमय दर रु. ९५.९० रहेको थियो ।

सरकारी वित्त स्थिति *

सरकारी राजस्व

४५. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा नेपाल सरकारको राजस्व १३.८ प्रतिशतले वृद्धि भई ४०५ अर्ब ८५ करोड पुगेको छ । उक्त राजस्व वार्षिक बजेट लक्ष्य रु. ४२२ अर्ब ९० करोडको ९६.० प्रतिशत हुन आउँछ । अघिल्लो वर्ष सरकारको राजस्व २०.५ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ३५६ अर्ब ६२ करोड पुगेको थियो । गत बैशाखमा गएको भूकम्प र त्यसपछिका परकम्पका कारण अर्थतन्त्रमा केही सुस्तता आएको तथा आयातको विस्तारमा पनि कमी आएको भएतापनि समीक्षा वर्षमा राजस्व/कुल गार्हस्थ्य उत्पादन अनुपात १९.१ प्रतिशत पुगेको छ (बक्स ८) । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा यस्तो अनुपात १८.४ प्रतिशत रहेको थियो ।

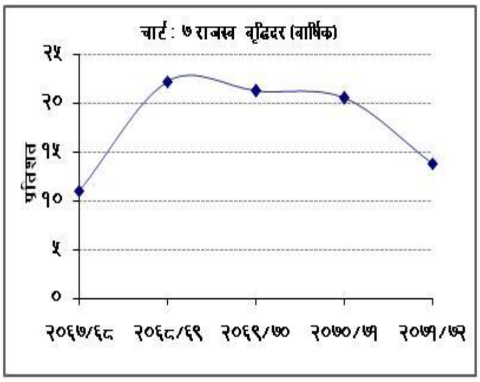

४६. राजस्वका शीर्षकहरूमध्ये मूल्य अभिवृद्धि कर समीक्षा वर्षमा ११.३ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ११२ अर्ब ५२ करोड परिचालन भएको छ । अघिल्लो वर्ष सो राजस्व २१.२ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. १०१ अर्ब ११ करोड पुगेको थियो ।

४७. समीक्षा वर्षमा आयकर राजस्व १४.१ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ८९ अर्ब ११ करोड पुगेको छ। अघिल्लो वर्ष यस्तो कर १८.२ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ७८ अर्ब ९ करोड पुगेको थियो ।

४८. समीक्षा वर्षमा भन्सार महसूलबाट प्राप्त हुने राजस्व १०.१ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ७४ अर्ब ८४ करोड पुगेको छ। अघिल्लो वर्ष सो राजस्व १९.४ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ६७ अर्ब ९८ करोड पुगेको थियो । समीक्षा वर्षमा आयातको वृद्धिदर कम भएकाले भन्सार महसूलबाट प्राप्त हुने राजस्वको वृद्धिदरमा कमी आएको हो ।

४९. समीक्षा वर्षमा अन्तःशुल्क परिचालन १७.९ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ५३ अर्ब ५४ करोड पुगेको छ। अघिल्लो वर्ष अन्तःशुल्क २५.३ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ४५ अर्ब ४१ करोड पुगेको थियो ।

५०. समीक्षा वर्षमा कुल राजस्व परिचालनमा मूल्य अभिवृद्धि करको अंश सबैभन्दा बढी अर्थात् २७.७ प्रतिशत रहेको छ। त्यसपछि क्रमशः आयकर (२२.० प्रतिशत), भन्सार महशुल (१८.४ प्रतिशत) र अन्तःशुल्क (१३.२ प्रतिशत) को अंश रहेको छ। अघिल्लो वर्ष यी अनुपातहरु क्रमशः २८.४ प्रतिशत, २१.९ प्रतिशत, १९.१ प्रतिशत र १२.७ प्रतिशत रहेका थिए ।

५१. समीक्षा वर्षमा गैर-कर राजस्व परिचालन १३.० प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ४९ अर्ब ९० करोड पुगेको छ। अघिल्लो वर्ष गैर-कर राजस्व २०.१ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ४४ अर्ब १८ करोड पुगेको थियो ।

५२. समीक्षा वर्षमा कुल राजस्वमा कर राजस्वको अंश ८७.७ प्रतिशत र गैर-कर राजस्वको अंश १२.३ प्रतिशत रहेको छ । त्यस्तै, कर राजस्वमा प्रत्यक्ष कर राजस्वको अंश ३२.३ प्रतिशत र अप्रत्यक्ष कर राजस्वको अंश ६७.७ प्रतिशत रहेको छ। अघिल्लो वर्ष कुल राजस्वमा कर राजस्वको अंश ८७.६ प्रतिशत र गैर-कर राजस्वको अंश १२.४ प्रतिशत रहेको थियो भने कर राजस्वमा प्रत्यक्ष कर राजस्वको अंश ३१.४ प्रतिशत र अप्रत्यक्ष कर राजस्वको अंश ६८.६ प्रतिशत रहेको थियो ।

सरकारी खर्च

५३. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा नगद प्रवाहमा आधारित कुल सरकारी खर्च १९.८ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ४९९ अर्ब ९६ करोड पुगेको छ। अघिल्लो वर्ष कुल सरकारी खर्च १६.३ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ४१७ अर्ब ४७ करोड पुगेको थियो ।

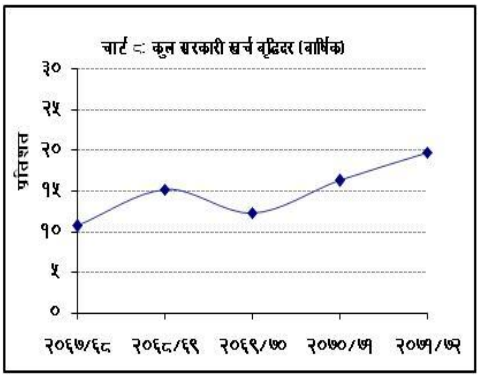

* नेपाल राष्ट्र बैंकका ८ वटा कार्यालयहरु, सरकारी कारोबार गर्ने राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकका ६६ वटा शाखाहरु, नेपाल बैंक लिमिटेडका ४४ वटा शाखाहरु, एभरेष्ट बैंक लिमिटेडका ९ वटा शाखाहरु, ग्लोबल आईएमई बैंक लिमिटेडका ४ वटा शाखाहरु, नेपाल बंगलादेश बैंक लिमिटेड, एनएमबी बैंक लिमिटेड र बैंक अफ काठमाडौंको १/१ शाखा र जिल्लास्थित ७९ वटै कोष तथा लेखा नियन्त्रण कार्यालयहरु र भुक्तानी केन्द्रहरुबाट प्राप्त विवरणको आधारमा तयार गरिएको ।

५४. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा नगद प्रवाहमा आधारित चालू खर्च १०.९ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ३२८ अर्ब ९८ करोड पुगेको छ। अघिल्लो आर्थिक वर्ष चालू खर्च २१.७ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो । चालू खर्च बजेट अनुमानको ८२.५ प्रतिशत भएको छ । संविधान सभाको चुनावको कारण अघिल्लो वर्ष उच्च दरले वृद्धि भएको सरकारको चालू खर्चमा समीक्षा अवधिमा सामान्य वृद्धि भएको छ ।

बक्स ८ : प्रमुख वित्तीय परिसूचकहरु
(कुल गार्हस्थ्य उत्पादनसँगको अनुपात)

विवरण	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२
कुल खर्च	२१.२	२१.५	२३.५
चालू खर्च	१४.४	१५.३	१५.५
पूँजीगत खर्च	३.०	३.२	३.७
राजस्व	१७.५	१८.४	१९.१
कर राजस्व	१५.३	१६.१	१६.८
वित्त घाटा	-१.८	-०.७	-१.८

५५. समीक्षा वर्षमा नगद प्रवाहमा आधारित पूँजीगत खर्च अघिल्लो वर्षको तुलनामा २६.६ प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ७७ अर्ब ६७ करोड पुगेको छ। अघिल्लो वर्ष पूँजीगत खर्च १९.८ प्रतिशतले वृद्धि भएको थियो । पूँजीगत खर्च बजेट अनुमानको ६६.५ प्रतिशत भएको छ ।

५६. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा नगद प्रवाहमा आधारित वित्तीय व्यवस्था अन्तर्गतको खर्च अघिल्लो वर्षको १४.१ प्रतिशत वृद्धिको तुलनामा ५७.० प्रतिशतले वृद्धि भई रु. ९३ अर्ब ३० करोड पुगेको छ । उक्त रकम बजेट अनुमानको ९१.१ प्रतिशत हुन आउँछ । समीक्षा वर्षमा सरकारले उल्लेख्य मात्रामा आन्तरिक ऋणको भुक्तानी गरेको एवम् जलविद्युत उत्पादन अन्तर्गतका आयोजनाहरुमा ऋण तथा शेयर लगानी गर्नाले यस्तो खर्च बढेको हो ।

बजेट घाटा

५७. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा नगद प्रवाहमा आधारित बजेट रु. ३८ अर्ब ६२ करोडले घाटामा रहेको छ । आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा यस्तो बजेट रु. १३ अर्ब ७५ करोडले घाटामा रहेको थियो । समीक्षा वर्षमा सरकारको खर्चमा भएको वृद्धिको तुलनामा साधन परिचालनमा भएको वृद्धि न्यून रहन गएकाले सरकारी बजेट घाटामा रहन गएको हो । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा कुल गार्हस्थ्य उत्पादनसँग बजेट घाटाको अनुपात १.८ प्रतिशत रहेको छ ।

न्यून वित्त पूर्तिका स्रोतहरु

५८. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा कुल आन्तरिक ऋण रु. ४२ अर्ब ४२ करोड परिचालन भएको छ। उक्त ऋणको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनसँगको अनुपात २.० प्रतिशत रहेको छ। अघिल्लो वर्ष रु. १९ अर्ब ९८ करोड बराबरको आन्तरिक ऋण परिचालन भएको थियो ।

५९. समीक्षा वर्षमा रु. ४७ अर्ब ४५ करोड आन्तरिक ऋणको भुक्तानी भएको छ भने समीक्षा वर्षको अन्त्यमा नेपाल सरकारको नेपाल राष्ट्र बैंकसँग रु. ४१ अर्ब ८ करोड (आर्थिक वर्ष २०७०/७१ मा बचत रहेको रु. २३ अर्ब ५० करोड समेत) नगद मौज्दात रहेको छ ।

सरकारी ऋण

६०. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को असार मसान्तमा नेपाल सरकारको कुल तिर्न बाँकी वाह्य ऋण रु. ३४२ अर्ब ९६ करोड रहेको छ । त्यसैगरी समीक्षा वर्षको अन्त्यमा नेपाल सरकारको कुल तिर्न बाँकी आन्तरिक ऋण अघिल्लो वर्षको रु. २०१ अर्ब ८२ करोडबाट रु. १९६ अर्ब ७९ करोडमा झरेको छ ।

बक्स ९ : सरकारी ऋणको स्थिति

	सरकारी ऋण परिसूचकहरु	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२
१	कुल ऋण/कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	३१.९	२८.३	२५.४
२.	वाह्य ऋण/कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	१९.७	१७.९	१६.१
३.	आन्तरिक ऋण/कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	१२.२	१०.४	९.३
४.	वाह्य ऋण/निर्यात	१८४.०	१५३.४	१३८.५
५.	वाह्य ऋण भुक्तानी/निर्यात	९.५	८.९	८.१
६.	कुल ऋण भुक्तानी/राजस्व	१६.५	१४.६	१८.७
७.	आन्तरिक ऋण भुक्तानी/राजस्व	१०.७	९.२	१३.६
८.	वाह्य ऋण भुक्तानी/राजस्व	५.८	५.४	५.१

नोट : आन्तरिक ऋणमा आई.एम.एफ. प्रमिसरी नोट र नेपाल राष्ट्र बैंकबाट भएको अधिविकर्षको रकम समावेश नभएको ।

स्रोत : महालेखा नियन्त्रकको कार्यालय र नेपाल राष्ट्र बैंक ।

६१. विगत केही वर्षयता सरकारको बाह्य ऋण एवम् आन्तरिक ऋण दुबैको कुल गार्हस्थ्य उत्पादनसँगको अनुपात घट्दै आएको छ । तदनुरुप सरकारको कुल ऋण/कुल गार्हस्थ्य उत्पादन अनुपात २०७१/७२ मा २५.४ प्रतिशत रहेको छ । कुल ऋण भुक्तानी/राजस्व अनुपात भने अघिल्लो वर्षको तुलनामा केही वृद्धि भई २०७१/७२ मा १८.७ प्रतिशत पुगेको छ (बक्स ९) ।

नेपाल सरकारको आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को बजेट

६२. नेपाल सरकारले २०७२ असार २९ गते आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को बजेट सार्वजनिक गऱ्यो । भूकम्पपछिको पुनर्निर्माण कार्यमा केन्द्रित रहेको बजेटले "राष्ट्रिय पुनर्निर्माण कोष" स्थापना गर्ने र त्यसका लागि पुननिर्माण ऋणपत्र जारी गरेर समेत रकम संकलन गर्ने कुरा उल्लेख गरेको छ । साथै यस बजेटले वित्तीय क्षेत्र सम्बन्धी केही महत्वपूर्ण व्यवस्थाहरु पनि गरेको छ (बक्स १०) ।

बक्स १० : आर्थिक बर्ष २०७२/७३ को बजेटमा समावेश भएका बैकिङ्ग क्षेत्रसँग सम्बन्धित व्यवस्थाहरु

- **वित्तीय क्षेत्रको विकास एवम् सुदृढीकरणः** आगामी आर्थिक वर्षदेखि वित्तीय क्षेत्र विकास रणनीति लागू गर्ने, बचत तथा ऋण सहकारी संस्थाहरुका साथै लघुवित्त कारोबार गर्ने संस्थाहरुको नियमन तथा सुपरीवेक्षणका लागि संस्थागत व्यवस्था गर्ने, बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको मर्जर तथा एक्विजिसन नीतिलाई निरन्तरता दिने, लघुवित्त कर्जा प्रवाहमा देखिएको दोहोरापना हटाउन नीतिगत तथा संस्थागत व्यवस्था गर्ने, सहकारी तथा गरिबी व्यवस्थापन सूचना प्रणाली लागू गर्ने ।
- **वित्तीय पहुँच विस्तारः** शाखारहित बैकिङ्ग र मोबाइल बैकिङ्गको सेवा विस्तार गर्ने तथा प्रत्येक घरपरिवारको कम्तीमा एक बैंक खाता खोल्ने कार्यलाई अभियानको रुपमा संचालन गर्ने ।
- **उत्पादनशील क्षेत्र तथा पूर्वाधार क्षेत्रमा कर्जा विस्तारः** कृषि र साना तथा मझौला उद्योग लगायतका क्रियाकलाप संचालन गर्ने सहकारीहरु, सहकारीमा आबद्ध किसानहरु, उद्यमीहरुको समूहलाई सहुलियतपूर्ण ऋण र पूँजीगत अनुदानको व्यवस्था गर्ने, निजी क्षेत्र समेतको सहभागितामा पूर्वाधार विकास बैंक स्थापना गर्ने प्रारम्भिक कार्य अगाडि बढाउने, पूर्वाधारमा लगानी वृद्धि गर्न सक्षम हुने गरी एनआइडीसी विकास बैंक र जलविद्युत लगानी तथा विकास कम्पनी लिमिटेडको पुनर्संरचना गर्ने ।
- **भूकम्पबाट सृजित प्रतिकूल आर्थिक प्रभावलाई न्यूनीकरणः** "राष्ट्रिय पुनर्निर्माण कोष" अन्तरगत पुनर्निर्माण कार्यका लागि पुनर्निर्माण ऋणपत्र जारी गरी रकम जम्मा गर्ने, क्षतिग्रस्त घर पुनर्निर्माण गर्न चाहने पीडित परिवारलाई २ प्रतिशतको सहुलियत ब्याजदरमा काठमाडौं उपत्यका भित्र २५ लाख रुपैयाँसम्म र उपत्यका बाहिर १५ लाख रुपैयाँसम्म भूकम्प पीडित विशेष आवास कर्जा उपलब्ध गराउने, भूकम्पबाट असर परेको आवासीय घर कृषि व्यवसाय तथा पर्यटन लगायतका क्षेत्रलाई पुर्नकर्जा उपलब्ध गराउन तथा ब्याज सहुलियत प्रदान गर्न नेपाल राष्ट्र बैंक अन्तर्गत आर्थिक पुनरुद्धार कोष स्थापना गर्ने ।
- **भुक्तानी प्रक्रियामा सुधारः** राज्यद्वारा प्रदान गरिने नगद हस्तान्तरण बैंक खातामार्फत् उपलब्ध गराउने व्यवस्था गर्ने, नगदमा गरिने कारोबारको सीमा निर्धारण गर्ने, रु. ५ लाख भन्दा बढीको राजस्व अनिवार्य रुपमा चेक मार्फत् बुझाउनु पर्ने व्यवस्था गर्ने ।
- **पूँजीगत खाता परिवर्त्यताः** विदेशी विनिमय नियमित गर्ने ऐन र विदेशमा लगानी गर्न प्रतिबन्ध लगाउने सम्बन्धी ऐन संशोधन गर्ने ।

स्रोतः आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को बजेट, अर्थ मन्त्रालय ।

मौद्रिक स्थिति

मुद्राप्रदाय

६३. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा विस्तृत मुद्राप्रदाय १९.९ प्रतिशतले बढेको छ । अघिल्लो वर्ष उक्त मुद्राप्रदाय १९.१ प्रतिशतले बढेको थियो । समीक्षा वर्षमा संकुचित मुद्राप्रदाय १९.७ प्रतिशतले बढेको छ । अघिल्लो वर्ष यस्तो मुद्राप्रदाय १७.७ प्रतिशतले बढेको थियो ।

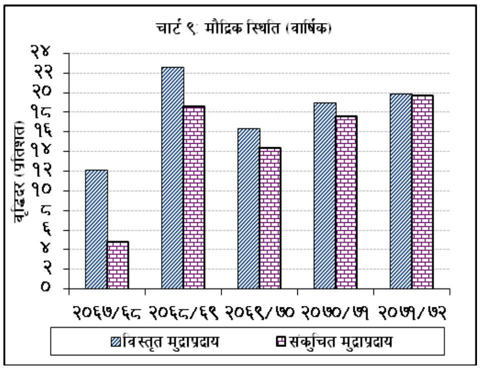

६४. समीक्षा अवधिमा खुद वैदेशिक सम्पत्ति (विदेशी विनिमय मूल्याङ्कन नाफा/नोक्सान समायोजित) रु. १४४ अर्ब ८५ करोड (२४.२ प्रतिशत) ले बढेको छ । अघिल्लो वर्ष उक्त सम्पत्ति रु. १२७ अर्ब १३ करोड (२७.२ प्रतिशत) ले बढेको थियो । समीक्षा वर्षमा विप्रेषण आप्रवाह बढ्नुका साथै आयातको वृद्धिमा संकुचन आएकोले खुद वैदेशिक सम्पत्तिको विस्तार उच्च रहेको हो ।

कुल आन्तरिक कर्जा

६५. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा कुल आन्तरिक कर्जा १५.६ प्रतिशतले बढेको छ । अघिल्लो वर्ष उक्त कर्जा १२.७ प्रतिशतले बढेको थियो । समीक्षा वर्षमा निजी क्षेत्र तथा वित्तीय संस्थाहरु माथिको दाबी बढेकोले कुल आन्तरिक कर्जाको वृद्धिदर अघिल्लो वर्षभन्दा केही बढेको हो । समीक्षा वर्षमा निजी क्षेत्रतर्फको कर्जा १९.४ प्रतिशतले बढेको छ । अघिल्लो वर्ष यस्तो कर्जा १८.३ प्रतिशतले बढेको थियो ।

सञ्चित मुद्रा

६६. समीक्षा वर्षमा सञ्चित मुद्रा १४.३ प्रतिशतले बढेको छ । अघिल्लो वर्ष यस्तो मुद्रा २३.३ प्रतिशतले बढेको थियो । समीक्षा वर्षमा नेपाल राष्ट्र बैंकले निक्षेप बोलकबोल जस्तो खुलाबजार कारोबारबाट उल्लेख्य रुपमा तरलता प्रशोचन गरेकोले बैंकहरुको यस बैंकमा रहेको निक्षेपको वृद्धिदरमा कमी आएको कारण सञ्चित मुद्राको वृद्धिदर अघिल्लो वर्षभन्दा कम भएको हो ।

निक्षेप परिचालन

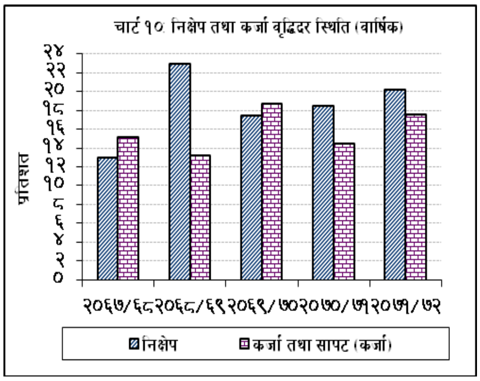

६७. समीक्षा वर्षमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको निक्षेप २०.१ प्रतिशत (रु. २८२ अर्ब ६ करोड) ले बढेको छ । अघिल्लो वर्ष उक्त निक्षेप १८.४ प्रतिशत (रु. २१८ अर्ब ६८ करोड) ले बढेको थियो । समीक्षा वर्षमा वाणिज्य बैंक र विकास बैंकहरुको निक्षेप क्रमशः २१.४ प्रतिशत र १५.२ प्रतिशतले बढेको छ भने वित्त कम्पनीहरुको निक्षेप ०.६ प्रतिशतले घटेको छ । अघिल्लो वर्ष वाणिज्य बैंक, विकास बैंक र वित्त कम्पनीहरुको निक्षेप क्रमशः १७.८ प्रतिशत, २९.१ प्रतिशत र ५.७ प्रतिशतले बढेको थियो ।

कर्जा प्रवाह

६८. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको कर्जा तथा लगानी १७.५ प्रतिशत (रु. २२९ अर्ब ३० करोड) ले बढेको छ । अघिल्लो वर्ष यस्तो कर्जा तथा लगानी १४.४ प्रतिशत (रु. १६५ अर्ब ४८ करोड) ले बढेको थियो । समीक्षा अवधिमा वाणिज्य बैंक, विकास बैंक र वित्त कम्पनीहरुको कर्जा तथा लगानी क्रमशः १८.८ प्रतिशत, १३.५ प्रतिशत र ०.३ प्रतिशतले बढेको छ । समीक्षा अवधिमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुबाट निजी क्षेत्रमा प्रवाहित कर्जा १९.८ प्रतिशत (रु. २२१ अर्ब ६१ करोड) ले बढेको छ । अघिल्लो वर्ष यस्तो कर्जा १८.७ प्रतिशत (रु. १७६ अर्ब १४ करोड) ले बढेको थियो । समीक्षा वर्षमा निजी क्षेत्रतर्फ प्रवाहित कर्जामध्ये वाणिज्य बैंक, विकास बैंक र वित्त कम्पनीहरुको कर्जा प्रवाह क्रमशः २२.० प्रतिशत, १६.० प्रतिशत र ०.४ प्रतिशतले बढेको छ ।

६९. समीक्षा वर्षमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुबाट निजी क्षेत्रमा प्रवाहित कर्जामध्ये उत्पादन, निर्माण तथा थोक एवम् खुद्रा व्यापारतर्फ उल्लेख्य कर्जा प्रवाह भएको छ । समीक्षा वर्षमा औद्योगिक उत्पादन क्षेत्रतर्फको कर्जा रु. ३२ अर्ब ८९ करोड (१४.८ प्रतिशत) ले बढेको छ । अघिल्लो वर्ष उक्त क्षेत्रतर्फको कर्जा रु. ३२ अर्ब १० करोड (१६.८ प्रतिशत) ले बढेको थियो । समीक्षा अवधिमा निर्माण क्षेत्रतर्फको कर्जा रु. ३३ अर्ब ३१ करोड (२७.९ प्रतिशत), थोक तथा खुद्रा व्यापारतर्फको कर्जा रु. ५३ अर्ब २३ करोड (२१.८ प्रतिशत) र यातायात, सञ्चार तथा सार्वजनिक सेवा क्षेत्रतर्फको कर्जा रु. १२ अर्ब ७५ करोड (२७.० प्रतिशत) ले बढेको छ । अघिल्लो वर्ष निर्माण क्षेत्रतर्फको कर्जा रु. २३ अर्ब ४९ करोड (२४.५ प्रतिशत), थोक तथा खुद्रा व्यापारतर्फको कर्जा रु. ४५ अर्ब ९४ करोड (२३.२ प्रतिशत) र यातायात, सञ्चार तथा सार्वजनिक सेवा क्षेत्रतर्फको कर्जा रु. ३ अर्ब ४५ करोड (७.९ प्रतिशत) ले बढेको थियो । त्यसैगरी, अघिल्लो वर्ष कृषि क्षेत्रतर्फको कर्जा रु. ११ अर्ब १३ करोड (२८.० प्रतिशत) ले बढेकोमा समीक्षा वर्षमा उक्त कर्जा रु. १४ अर्ब २५ करोड (२८.० प्रतिशत) ले बढेको छ ।

७०. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा वित्तीय प्रगाढता विस्तार भएको छ । वित्तीय प्रगाढतासँग सम्वन्धित कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा विस्तृत मुद्राप्रदाय, कुल निक्षेप, कर्जा तथा लगानी र निजी क्षेत्रतर्फ दावीको अनुपात जस्ता परिसूचकहरुमा अघिल्लो वर्षको तुलनामा उल्लेख्य सुधार भएको छ (बक्स ११) ।

बक्स ११ : प्रमुख मौद्रिक तथा वित्तीय परिसूचकहरु (प्रतिशतमा)

परिसूचकहरु	२०६९/७०	२०७०/७१	२०७१/७२
विस्तृत मुद्राप्रदाय/कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	७७.६	८०.७	८८.४
कुल निक्षेप/कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	७०.१	७२.५	७९.५
कर्जा तथा लगानी/कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	६७.७	६७.६	७२.६
निजी क्षेत्रतर्फ दावी/कुल गार्हस्थ्य उत्पादन	५७.४	५९.३	६४.७
विस्तृत मुद्राप्रदाय गुणक	३.७	३.६	३.८

तरलता व्यवस्थापन

७१. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा पटक-पटक गरी निक्षेप बोलकबोलमार्फत् रु. १५५ अर्ब, रिभर्स रिपोमार्फत् (टर्नओभरको आधारमा) रु. ३१५ अर्ब ८० करोड तथा सोझै बिक्री बोल-कबोलमार्फत् रु. ६ अर्बको तरलता

प्रशोचन गरिएको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्षमा रिभर्स रिपोमार्फत् रु. ६०२ अर्ब ५० करोड र सोझै बिक्री बोल-कबोलमार्फत् रु. ८ अर्ब ५० करोडको तरलता प्रशोचन गरिएको थियो ।

७२. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा यस बैंकले विदेशी विनिमय बजार (वाणिज्य बैंकहरु) बाट अमेरिकी डलर ४ अर्ब ३ करोड खुद खरिद गरी रु. ३९६ अर्ब ७२ करोड बराबरको खुद तरलता प्रवाह गरेको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्ष विदेशी विनिमय बजारबाट अमेरिकी डलर ३ अर्ब ५२ करोड खुद खरिद गरी रु. ३४३ अर्ब ४६ करोडको खुद तरलता प्रवाह भएको थियो ।

७३. समीक्षा वर्षमा अमेरिकी डलर ३ अर्ब ५० करोड बिक्री गरी रु. ३४८ अर्ब ९ करोड बराबरको भा.रु. खरिद भएको छ । अघिल्लो आर्थिक वर्ष अमेरिकी डलर ३ अर्ब १४ करोड बिक्री गरी रु. ३०७ अर्ब ९८ करोड बराबरको भा.रु. खरिद भएको थियो

अन्तर-बैंक कारोबार र स्थायी तरलता सुविधाको उपयोग

७४. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा वाणिज्य बैंकहरुले रु. ३७४ अर्ब ७० करोड र अन्य वित्तीय संस्थाहरू (वाणिज्य बैंकहरुबीच बाहेक) ले रु. २२६ अर्ब ९१ करोड बराबरको अन्तर-बैंक कारोबार गरेका छन् । अघिल्लो वर्ष वाणिज्य बैंकहरु र अन्य वित्तीय संस्थाहरूले क्रमशः रु. २०० अर्ब ७६ करोड र रु. १७१ अर्ब ६ करोड बराबरको यस्तो कारोबार गरेका थिए । समीक्षा अवधिमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुले रु. १० अर्ब ३१ करोडको स्थायी तरलता सुविधाको उपयोग गरेका छन् ।

ब्याजदर

७५. २०७१ असारको तुलनामा २०७२ असारमा ९१-दिने ट्रेजरी विल र अन्तर-बैंक कारोबारको भारित औसत ब्याजदर बढेको छ । २०७१ असारमा ९१-दिने ट्रेजरी विलको भारित औसत ब्याजदर ०.०२ प्रतिशत रहेकोमा २०७२ असारमा ०.१७३९ प्रतिशत कायम रहेको छ । त्यसैगरी वाणिज्य बैंकहरुबीचको अन्तर-बैंक कारोबारको भारित औसत ब्याजदर २०७१ असारमा ०.१६ प्रतिशत रहेकोमा २०७२ असारमा १.०१ प्रतिशत पुगेको छ । अन्य वित्तीय संस्थाहरुबीचको अन्तर-बैंक कारोबारको भारित औसत ब्याजदर २०७१ असारमा २.४० प्रतिशत रहेकोमा २०७२ असारमा ३.८९ प्रतिशत पुगेको छ ।

७६. २०७२ असारमा वाणिज्य बैंकहरुको भारित औसत ब्याजदर अन्तर ४.६१ प्रतिशत रहेको छ । अघिल्लो वर्षको असारमा यस्तो ब्याजदर अन्तर ५.२१ प्रतिशत रहेको थियो । त्यसैगरी वाणिज्य बैंकहरुको औसत आधार ब्याजदर २०७१ असारको ८.३६ प्रतिशतको तुलनामा २०७२ असारमा ७.८८ प्रतिशत कायम हुन आएको छ ।

बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको उपस्थिति

७७. नेपाल राष्ट्र बैंकबाट इजाजत प्राप्त बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको संख्या २०७१ असार मसान्तको २०० बाट घटेर २०७२ असार मसान्तमा १९३ मा सीमित भएको छ (बक्स १२) । जस अनुसार २०७२ असार मसान्तमा वाणिज्य बैंकहरुको संख्या ३० रहेको छ भने विकास बैंक, वित्त कम्पनी र लघुवित्त विकास बैंकहरुको संख्या क्रमशः ७६, ४८ र ३९ रहेको छ । बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरु एक आपसमा गाभ्ने/गाभिने क्रम बढेका कारण यी संस्थाहरुको संख्यामा केही कमी आएतापनि यी संस्थाहरुको शाखा सञ्जाल विस्तार भई शाखा संख्या २०७१ असार मसान्तको ३४३० बाट बढेर २०७२ असार मसान्तमा ३८३८ पुगेको तथा मोबाइल बैंकिङ्ग एवम् शाखारहित बैंकिङ्ग जस्ता नयाँ सेवाहरु समेत विस्तार हुँदै गएकोले समग्र वित्तीय पँहुच अभिवृद्धिमा सघाऊ पुगेको छ ।

बक्स १२ : बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको संख्या

बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरु	बैंक तथा वित्तीय संस्थाको संख्या		बैंक तथा वित्तीय संस्थाको शाखा संख्या	
	२०७१ असार मसान्त	२०७२ असार मसान्त	२०७१ असार मसान्त	२०७२ असार मसान्त
वाणिज्य बैंक	३०	३०	१५४७	१६७२
विकास बैंक	८४	७६	८१८	८०८
वित्त कम्पनी	५३	४८	२३९	२४२
लघुवित्त विकास बैंक	३३	३९	८२६	१११६
जम्मा	**२००**	**१९३**	**३४३०**	**३८३८**

बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको निष्क्रिय कर्जाको अवस्था

७८. २०७२ असारमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको समग्र निष्क्रिय कर्जाको अनुपात ३.३३ प्रतिशत रहेको छ । २०७१ असारमा यस्तो अनुपात ३.७६ प्रतिशत रहेको थियो (बक्स १३) ।

बक्स १३ : बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको निष्क्रिय कर्जा

(प्रतिशतमा)

संस्थानहरु	२०७१ असार मसान्त	२०७२ असार मसान्त
वाणिज्य बैंक	२.९२	२.६३
विकास बैंक	४.१६	३.५८
वित्त कम्पनी	१४.३३	१४.५८
बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरुको समग्र	३.७६	३.३३

धितोपत्र बजार

७९. नेप्से सूचकाङ्क वार्षिक विन्दुगत आधारमा ७.२ प्रतिशतले ह्रास आई २०७२ असार मसान्तमा ९६१.२ विन्दुमा सीमित भएको छ । उक्त सूचकाङ्क अघिल्लो वर्षको सोही अवधिमा ९९.९ प्रतिशतले वृद्धि भई २०७१ असार मसान्तमा १०३६.१ विन्दु कायम भएको थियो ।

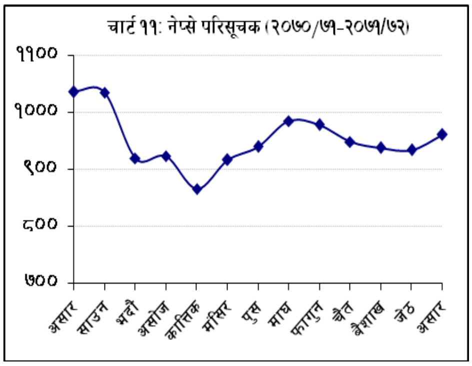

८०. धितोपत्र बजार पूँजीकरण वार्षिक विन्दुगत आधारमा ६.४ प्रतिशतले ह्रास भई २०७२ असार मसान्तमा रु. ९८९ अर्ब ४० करोड कायम भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को कुल गार्हस्थ्य उत्पादनसँग यस्तो बजार पूँजीकरणको अनुपात ४६.६ प्रतिशत रहेको छ । २०७१ असार मसान्तमा यस्तो अनुपात ५४.४ प्रतिशत रहेको थियो ।

८१. २०७२ असार मसान्तमा कायम रहेको बजार पूँजीकरणमा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू (बीमा कम्पनीहरु सहित) को अंश ७७.७ प्रतिशत रहेको छ भने जलविद्युत क्षेत्रको ७.० प्रतिशत, उत्पादन तथा प्रशोधन क्षेत्रको ३.० प्रतिशत होटलहरूको २.५ प्रतिशत, व्यापारिक संस्थाहरूको ०.१ प्रतिशत, र अन्यको ९.६ प्रतिशत रहेको छ ।

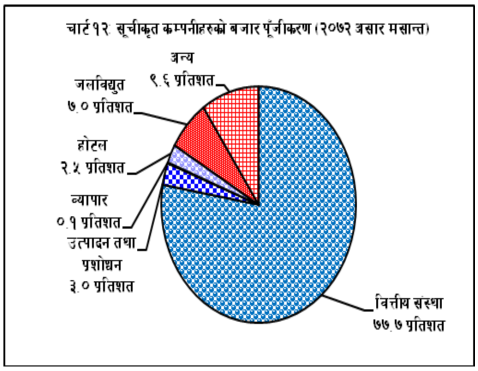

८२. नेपाल स्टक एक्सचेन्ज लिमिटेडमा सूचीकृत कम्पनीहरूको संख्या २०७२ असार मसान्तसम्ममा २३२ रहेको छ । २०७१ असार मसान्तमा यस्तो संख्या २३७ रहेको थियो । केही बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरु एक आपसमा मर्ज भएका कारण सूचीकृत कम्पनीहरुको संख्या घट्न गएको हो । सूचीकृत कम्पनीहरूमध्ये १९८ वटा बैंक तथा वित्तीय संस्था (बीमा कम्पनी समेत) रहेका छन् भने १८ वटा उत्पादन र प्रशोधन उद्योग, ४/४ वटा होटल तथा व्यापारिक संस्था, ६ वटा जलविद्युत कम्पनी र २ वटा अन्य समूहका रहेका छन् ।

८३. नेपाल स्टक एक्सचेन्ज लिमिटेडमा सूचीकृत कम्पनीहरूको चुक्ता पूँजी वार्षिक विन्दुगत आधारमा २२.६ प्रतिशतले वृद्धि भई २०७२ असार मसान्तमा रु. १७९ अर्ब ६९ करोड पुगेको छ । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्ममा रु. ९ अर्ब ९४ करोड बराबरको साधारण शेयर, रु. १ अर्ब ५ करोड बराबरको हकप्रद शेयर र रु. १२ अर्ब ९७ करोड बराबरको बोनस शेयर गरी कुल रु. २४ अर्ब ४५ करोड बराबरको धितोपत्र सूचीकृत भएका छन् ।

समग्र आर्थिक स्थितिको सारांश

८४. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को समष्टिगत आर्थिक स्थितिलाई हेर्दा आर्थिक स्थायित्वको पक्ष सबल रहेतापनि अर्थतन्त्रमा संरचनागत समस्या रहेको देखिन्छ । मुलुकको शोधनान्तर बचत उल्लेख्य रहनु, विदेशी विनिमय संचिति सुविधाजनक रहनु र मुद्रास्फीति एकल अंकमा रहनुले मुलुकको समग्र आर्थिक स्थायित्व सन्तोषजनक रहेको देखाँउछ भने आर्थिक गतिविधिले गति लिन नसक्नु चिन्ताको विषय रहेको छ । समीक्षा वर्षको चौथो त्रयमासमा गएको विनाशकारी भूकम्पका कारण देशको आर्थिक विकासमा निकै ठूलो असर पर्न गएको छ ।

८५. देशको आर्थिक गतिविधिको एउटा ऐनाको रुपमा हेरिने वस्तु निर्यात घट्नु अर्को चिन्ताको विषय हो । निर्यात मूल्य सूचकाङ्क बढ्दो क्रममा रहेतापनि त्यसको लाभ लिन नसकिएको कारण उत्पादन क्षमता र यससँग सम्बन्धित पूर्वाधार क्षेत्रको अपेक्षित विकास हुन नसकेको देखिन्छ ।

८६. सरकारी वित्ततर्फ राजस्व-कुल गार्हस्थ्य उत्पादन अनुपात बढ्दो क्रममा रहेकोले सरकारी वित्तीय साधन परिचालन सन्तोषजनक रहेको मान्न सकिन्छ । तर वित्तीय साधन परिचालनको तुलनामा पूँजीगत खर्च बढ्न सकेको छैन । आन्तरिक वित्तीय साधन परिचालनको तुलनामा खर्च नभई सरकारी रकम नेपाल राष्ट्र बैंकमा यथेष्ट मौज्दात रहेकोले सरकारी खर्च प्रणालीमा संरचनात्मक समस्या रहेको देखिन्छ ।

८७. विगत केही वर्षदेखि नेपाल सरकारको सार्वजनिक ऋण/कुल गार्हस्थ्य उत्पादन अनुपात घट्दै गई २०७२ असार मसान्तमा सो अनुपात २५.४ प्रतिशतमा झरेको छ । यसले नेपालको सरकारी ऋण बहन क्षमता (Debt Sustainability) मा सुधार भएको र आर्थिक विकासको लागि आवश्यक पूर्वाधारहरु निर्माणको लागि पर्याप्त मात्रामा फिस्कल स्पेश (Fiscal Space) रहेको देखाउँछ । यस प्रकारको फिस्कल स्पेश राष्ट्र निर्माणमा प्रयोग गर्ने चुनौतीको रुपमा रहेको छ ।

८८. समीक्षा वर्षमा शोधनान्तर बचत रु. १४४ अर्ब ८५ करोड पुगेको छ । तर उच्च शोधनान्तर बचतबाट सृजित विदेशी विनिमय सञ्चितिलाई मुलुकको पूर्वाधार विकास जस्ता आधारभूत संरचनाको निर्माणमा लगाउन सकेमा यसबाट राष्ट्र निर्माणमा सहयोग पुग्ने भएकाले यसतर्फ पनि ध्यान दिनु आवश्यक रहेको छ ।

८९. आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा मौद्रिक योगाङ्कहरुको विस्तार नियन्त्रित अवस्थामा नै रहेको छ । बैकिङ्ग क्षेत्रको खुद वैदेशिक सम्पत्ति लक्ष्यभन्दा निकै उच्च दरले बढेतापनि निक्षेप संकलन बोलकबोल जस्तो खुल्ला बजार कारोबारमार्फत् उल्लेख्य रुपमा तरलता प्रशोचन गरिएकोले मौद्रिक विस्तार नियन्त्रित रहन गएको हो । यसबाट मूल्य स्तरमा समेत सकारात्मक प्रभाव पर्न गएको छ ।

९०. नेपाल राष्ट्र बैंकले वित्तीय क्षेत्रको सुदृढीकरणमा ध्यान पुऱ्याएको कारण उल्लेख्य संख्यामा बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरु एक आपसमा गाभ्ने/गाभिने कार्य भएको छ । आगामी वर्षमा यस प्रक्रियाले थप गति लिने अपेक्षा गरिएको छ । यो प्रक्रियाबाट वित्तीय पहुँचमा प्रतिकूल प्रभाव पर्न नदिन वित्तीय संस्था नभएको स्थानमा नयाँ संस्था खोल्ने तथा शाखा संजाल विस्तार गर्ने कार्यलाई समेत प्रोत्साहन दिइँदै आएकाले वित्तीय सुदृढीकरणको साथसाथै पहुँच पनि विस्तार हुँदै आएको छ । वित्तीय क्षेत्रको सुदृढीकरण र वित्तीय पहुँचमा विस्तार ल्याई वित्तीय क्षेत्रको स्थायित्वलाई गतिशिल बनाई समग्र वित्तीय क्षेत्रको विकासलाई प्राथमिकता दिनुपर्ने राष्ट्रको सामु चुनौती विद्यमान रहेको छ ।